

תוכן העניינים

- ז בפתח הספר
- 1 מבוא
- 9 פרק ראשון: רימון ובני דורו
א. אמונה ושברים 9; ב. הדור הספרותי 11; ג. הרב יצחק יעקב ריינס 14; ד. בסבך ההשפעות - יוסף חיים ברנר 17; ה. 'במבואות ירושלים' - רימון והיישוב הישן 19; ו. 'את מקדש לבי מי בוקע' - בין המחנות 23; ז. 'בעשן' - יצירה בסימן התבדלות 30; ח. 'ביקשה נפשי רוחות חדשות' 33; ט. 'לי נצח אין' - רימון ואביו 35; י. 'המזרחי' ו'הפועל המזרחי' 37; יא. החלוץ הדתי בחברת העלייה השנייה 39; יב. על פתחי העלייה השנייה 41; יג. 'משורר תוקע לתוך בור' - בדידותו של רימון 48
- 54 פרק שני: 'אנוכי בן מלך' - רימון והמיתוס של יוסף
א. 'אנוכי בן מלך' 54; ב. שכינה ואסתטיקה - דיון בין-טקסטואלי 55; ג. ההיחשפות של האני האותנטי 58; ד. המיתוס האישי 66; ה. יוסף המקראי בתוך יחסיו של רימון עם אביו 67; ו. גלגוליו של יוסף בספרות ובתרבות 68; ז. 'נטיפות שיר' - תמת 'הנבחר' ומשיח בן יוסף 71; ח. הפציעה 78; ט. פרשנות משיחית 85; י. 'משיח הזהב' 86; יא. חיבור הפרודים - רימון וספירת יסוד 90
- 93 פרק שלישי: שירה ומיסטיקה - הפואמות 'אחד' ו'הלבנה המתה'
א. בבית מדרשו של הרב קוק 93; ב. קובץ 'התרבות הישראלית' 95; ג. 'אחד' - בחיפוש אחר האהובה האבודה 97; ד. 'זרעונים' של הרב קוק 111; ה. בשליחות מיסטית עלומה 112; ו. על פי התהום - מבוכתו הגדולה 116; ז. פירורי שירה - פואטיקה דתית 117; ח. רישומה של הפואמה על ברנר וחבורתו 118; ט. קובץ יזרעאל 119; י. 'הלבנה המתה' 120; יא. הרובד הקבלי הסמוי 124; יב. 'בין שני המגניטים' 128; יג. גילוי וכיסוי - בין שתי הפואמות 132

- 136 פרק רביעי: דור שוכחי אלה – י"צ רימון בין דור ביאליק לבני דור ראשית המאה
- א. בין דור ביאליק לבני דור ראשית המאה 136; ב. 'ערירי' - בסימן הכפילות המתמדת 139; ג. 'מעשייה' - היסט מוקד הניכור מן האם אל הבן 142; ד. שטיינברג ושניאור – במקום השוני שם הדמיון 144; ה. דמות האם כאלמנט מבודל ב'הלבנה המתה' 147; ו. ביאליק, אחד-העם וחילון מושגי הערך היהודיים 148; ז. רימון ואחד-העם 152; ח. 'איכה אשיר' - הבחירה ברב קוק 154; ט. לאומיות של מעלה מול לאומיות של מטה 158; י. הבחנתיו של רימון ביחס לשירת ביאליק ובני דורו 161; יא. המהלך להנכחת האל בספרות העברית 166; יב. בין שירת ביאליק לשירת ימי הביניים 168; יג. רימון ורבי שלמה אבן גבירול 170
- 175 אחרית דבר: יוסף צבי רימון – הערכה מחודשת
- 185 נספחים
- 'אחד' 185; 'הלבנה המתה' 194; 'נטיפות שיר' 201; 'מעשייה' 206
- 208 הערות
- הערות למבוא 208; לפרק ראשון 209; לפרק שני 213; לפרק שלישי 223; לפרק רביעי 235; לאחרית דבר 242
- 244 רשימה ביבליוגרפית
- 257 מפתח השמות והעניינים
- 265 מפתח היצירות

מבוא

א

בתולדות השירה שמור מקום של כבוד למשוררים המהווים תמונות תשליל של הזרם המרכזי בספרות ובתרבות, אותו מרכז הגמוני מפורסם הפושט ולובש צורות בכל תקופה. משוררים אלה מתנהלים בשולי הדרך ומתווים נקודות ציון תרבותיות לסימון הערכים המרכזיים של התרבות בכלל והשירה בפרט.

במאתיים השנים האחרונות עבר העם היהודי טרנספורמציה תרבותית, אידיאית ופוליטית בכל הקשור לממד הדתי שנדחק לשולי הקיום הלאומי. את מושגי הערך הדתיים החליפו מושגי ערך חדשים, כמו מוסר אוטונומי, יום מנוחה שבועי, קגון תרבותי ועוד. אחד משיאי המהפכה שדחקה את הממד הדתי לשולי השיח התרבותי והפוליטי נמצא בתקופת העלייה השנייה. האוונגרד החלוצי, שהגיע לכאן עם פליטי מהפכת הנפל ברוסיה ב-1905, היה בשל דיו לקטוף את פרות המאבק בדת שהיה כבר אז בן יותר ממאה שנה. היישוב היהודי בארץ ישראל הורכב ברובו מקהילות חרדים שנסמכו על מוסד ה'חלוקה' הידוע והיו שקועות בקיבעון חברתי ופוליטי. חלוצי העלייה השנייה הופיעו לא רק כגייסות המהפכה המדינית של העם היהודי, אלא כמי שביקשו לחולל שידוד מערכות יסודי ולכונן 'חיים יהודיים חדשים'.

באותה תקופה פרסם הסוציולוג מקס נֶבֶר את ספרו 'האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם' (1905), ובו הסביר את הפער שבין הכלכלות הכושלות באירופה לאלו הפורחות באמצעות ההבדל שבין האתוס הקתולי לאתוס הפרוטסטנטי.¹ במידה מסוימת ניתן לומר שכך עשו גם מנהיגי העלייה השנייה וחלוציה ביחס ליישוב הישן. נציגי הדת היהודית בארץ הקודש הוקעו כפרזיטים החיים על חשבון אחרים ואינם מועילים לחיי היישוב, ובוודאי שלא לעתידו.

'מקום מנוחתנו אינו "רק באלהים", ובכלל לא נדע מקום מנוחה ואף לא נבקשהו', כתב אז י"ח ברנר באחת ממסותיו.² במסה אחרת כרך בין תנאיו החומריים של העם לסוגיה הדתית: 'שאלת חיינו היהודית היא לא שאלת הדת היהודית', כתב, 'אנחנו היהודים החופשים, אין לנו וליהדות כלום [...] שאלת חיינו היא שאלת מקום עבודה פרודוקטיבית בשבילנו היהודים'. את מסתו זו סיים ברנר במשפט המפורסם 'אין משיח לישראל – הבה נגבר חיילים לחיות בלי משיח'.³

אל תוך הדרמה הזאת נכנס בסוף העשור הראשון של המאה העשרים יוסף צבי רימון (1889–1958), משורר והוי, נחבא אל הכלים, שבחיצוניותו דמה לאחד החרדים אולם בתוכו התגוששו שני עולמות, דוגמת אלו שהתגוששו בלבם של צעירים יהודים רבים בני ראשית המאה. רימון הילך על קו התפר שחצה את המחנות באותה עת ביישוב היהודי. בתחילה חשב לקיים דיאלוג ער וחי עם שני העולמות, אולם עד מהרה הבין כי עליו להעיד לאן הוא שייך, במי הוא תומך, 'הלנו אתה אם לצרינו'.

הקרקע המתמיד שאפיין את שירתו לא היה פרי געגועים לעולם המסורת שנונח או למנגינות בית אבא שבעיירה היהודית, כפי שהופיע לא אחת אצל משוררי התקופה שהותירו את העבר מאחוריהם. רימון שאף לאחוז בשני העולמות גם יחד – דת ומודרנה – ולחבר שמים וארץ בשירתו. זאת הסיבה לכפילות המתמדת בשירתו המוקדמת – לא כביטוי לקרע תמידי בין הדת לחיים או בין המסורת למודרנה, כבשירתו של ביאליק, אלא כרצון לאחד דווקא את מה שנתפש בעיני התקופה כפער בלתי ניתן לגישור בין הדת, שייצגה תרבות רגרסיווית מתחפרת בעבר, לבין המודרנה שייצגה את כל רוחות הקדמה שכה קרצו לבני דורו של רימון. במציאות זאת נותר רימון בשולי החוויה הנפשית הקולקטיווית מבחינת תפישותיו הרוחניות והתרבותיות. ליבת מפעלו הספרותי, המחקרי וההגותי של רימון הייתה ניסיון מתמיד למתן לגיטימציה אקטואלית להחזרת האמונה באל החי והרלוונטי, על סך כל רכיביו (אמונה, תורה וקיום מצוות), אל סדר היום הספרותי וממילא גם אל זה הציבורי.

שעה שסוקרים את המאה העשרים על מגוון משורריה העבריים, בולטת דמותו של רימון כאחרון משוררי האלהים. שלא כשירות אחרות, דתיות ודתיות-למחצה, שעסקו בנושאים מגוונים, ולעתים קרובות השתמשו בעניין הדתי לצורך עיסוק בנושאים אישיים או ציבוריים – העמידה שירת רימון במרכז עולמה בעיקר את האלהים ואת הרדיפה אחריו (כמו גם המחאה נגדו). האלהים שעמד במרכז עולמו של רימון לא היה אלהים אוניברסלי, או אל דאיסטי ובטח לא אלהי הנשגב. רימון הקדיש את חייו ואת מפעלו הספרותי, על פי עדותו, לאלהי ישראל, האל ההיסטורי המיוחד של העם היהודי, על מרחב מסמניו התרבותיים והלאומיים, כפי שנקבע מעמדו במסורת היהודית הדתית המקובלת במשך אלפי שנים.

ב

רימון העריך את ביאליק, וכמו רבים מעמיתיו ניסה בראשית דרכו לחקות את שירתו. עם זאת לא חסך את ביקורתו ממשמעויותיה התאולוגיות והתרבותיות של שירת ביאליק. הוא לא התרשם מנוכחותם של סמלים דתיים כמו האלהים, השכינה וכדומה

בשירי ביאליק, ועל אחת כמה וכמה בשיריהם של משוררים אחרים. לדידו, אזכור מושגי הערך היהודיים הללו נעשה בהתאם לתורתו של אחד העם, שעיקרה את משמעותם האקטואלית הדתית והעניקה להם משמעות רוחנית מכוננת אחרת בתרבות העברית המתחדשת.

עיקר ביקורתו נגע בסילוקה של האמונה הדתית מן הספרות; לדידו, בקשת הרוח בספרות ובעולם תכליתה אחת: דרישת אלהים. זה קנה המידה האידיאלי של רימון, שהכתיב גם את הפואטיקה שלו ואת הסתכלותו על השירה העברית. מבחינה זו הקדים רימון כמה מן המבקרים הבולטים בספרות העברית החדשה, ובראשם ברוך קורצווייל, שכרכו את הספרות העברית החדשה עם התפוררות הוודאות האמונית שאפיינה את העם היהודי עד המאה השמונה עשרה.

רימון דחף למהלך אחר בספרות העברית החדשה. לבד מיצירותיו בשירה ובפרוזה עסק רימון לא מעט בכתיבת רשימות ביקורת ומסות ספרותיות. באחת ממסותיו שבה סקר את שירת דורו כתב בין השאר: 'ואם חפצים אנו להחיות את העם, ואם אנו חפצים להרנין את נשמתו במלואה, ואם אנו חפצים לגלות את עתידו הנכון, אנו צריכים ומחויבים לפתוח לו שערי רוח חדשים, ולשם זה צריכה השירה להתחיל במהלך חדש לגמרי [...] האמת היא תמיד אמת אלהית, וכל מה שאין בתוכו אמת אלהית, לא יוכל לנצח לעולם [...] אם נחפוץ להיכזב תמיד לרוחנו, לא יועילו כל כשרונותינו להיטיב; ואם נימסר לרום הרגשת היהדות, הרי לפנינו חיי אומה שלמה שתעודת נצחיותה בגבולה'.⁴

בחלוף השנים מאז החל רימון את מפעלו הספרותי בארץ ישראל, הלכה ונתגבשה בו יותר ויותר תודעת המרד בשירתו, מרד שהיה מבחינתו משקל נגד לדחיקתם של האלהים והממד הדתי הישן לשולי הספרות העברית. מפעלו הספרותי של רימון חתר להנכחת האל ולהצבתו מחדש בשירה העברית כעיקרון מכונן של ההווה הלאומית המתחדשת. פעולה זו עמדה בניגוד עז לשיח האינטלקטואלי והתרבותי של היישוב העברי החדש, ומשום כך דרכה על עצב רגיש בתודעת אנשי התקופה. אולי גם זו הייתה אחת הסיבות למיקומו בשולי הסצנה הספרותית.

ההתעלמות היחסית משירת רימון גברה במחצית השנייה של המאה, עם עלייתו של הדור החדש בביקורת ובמחקר. לדור זה נראתה רדיפתו הסיזיפית של רימון אחר אלהיו מגוחכת ולא רלוונטית להווה הישראלית החדשה שצמחה עם קום המדינה. רימון לא דיבר בשפת השיח הישראלי החדש, והתמות הדתיות של שירתו נגעו בשולי החברה הישראלית החדשה. משום כך הלכו ונשכחו כמעט. עם זאת, נותרו פה ושם אוהדים לשירתו המיוחדת ולעתים אפשר להתקל ביצירותיו או רשימה אודותיו במוסף ספרותי זה או אחר.

ג

בתוך כך, מתחקה ספר זה אחר ראשיתה של השירה הדתית העברית המודרנית במאה העשרים, על רקע התהפוכות ההיסטוריות, המדיניות והתרבותיות שעברו על היישוב היהודי בארץ ישראל בעשורים הראשונים למאה העשרים.⁵ השירה הדתית מלווה את העם היהודי משחר לידתו, החל בשירת המקרא, שירת המגילות, הספרים החיצוניים, דרך הגלויות השונות, הפיוט הארצישראלי, שירת ימי הביניים, העת החדשה ועד לימינו אלה. עם חזרתו של העם לארצו והשינויים הרוחניים והתרבותיים המכריעים שהתחוללו בו, קיבלה השירה הדתית דגשים חדשים. משוררים, שבאורח חייהם לא נמנו עם הציבור הדתי והמסורתי, פרסמו שירים בעלי איכויות דתיות לא מבוטלות ודחקו את השירה הדתית המסורתית לקרן זוית;⁶ זו הפכה נחלתם של מתי מעט בציבור הדתי. ניתן לומר כי למעט כמה בודדים, דשדשו המשוררים הדתיים בשולי הרפובליקה הספרותית הארצישראלית ולא הגיעו בדרך כלל לתודעת הקוראים. עשייתם הספרותית הייתה שולית ולא הותירה רושם על עולם הספרות.

לקראת סופה של המאה העשרים הופיע, בהיסוס מה, גל נרחב של משוררות ומשוררים דתיים, שבהכרתם שאפו להשתלב בשיח הספרותי הקיים, אך בלא לוותר על עולמם הרוחני והתרבותי השונה מן הטון הקובע של הזרם ההגמוני בספרות הישראלית. כאסכולות ספרותיות אחרות במאה העשרים, התרכזו גם משוררים אלו סביב כתיבי עת ספרותיים חדשים, בית ליצירתם.

כך, בראשית שנות התשעים ראה אור 'דימוי', כתב עת לספרות, אמנות, ביקורת ותרבות יהודית' כהגדרתו. 'דימוי' טבע את צמד המילים יהודי-ישראלי והצמידן לתרבות בכלל ולשירה בפרט. במאמר המערכת של הגיליון הראשון הוצג כתב העת כניסיון של קבוצת יוצרים, בני דור הביניים, המעוניינים ליצור בעיקר בתחום החוויה היהודית והישראלית בארץ: 'התחושה היא [...] שמרכז הכובד האמנותי בישראל סטה בעשורים האחרונים מהעיסוק בחוויה היהודית והישראלית כאן ועכשיו [...] אנו מבקשים אפוא לחזור ולהציב המרכז הכובד של העיסוק התרבותי את ההתבוננות פנימה'.⁷

הגיליון השני דיבר על 'השתקפות חלק מבעיות הזהות הישראליות' ועל חשיפת 'קו התפר בו מהלכים האמנים המקומיים', המתמודדים עם 'המתח שבין התרבות המערבית והתרבות היהודית-ישראלית'.⁸ חלקים נרחבים מהגיליון הרביעי של 'דימוי' הוקדשו לסקירת שישה ספרי שירה 'הנכתבים ונשמעים מתוך תחושה ועמידה ברורה של קיום נוכחות אלהית בעולם, ופעמים מתוך עמדה של אמן, שהגדרתו הפורמלית ביחס לדת אינה ברורה, אך זיקתו למקורות היהדות ברורה והכרחית לקיומו'.⁹ הספרים שנסקרו אכן סימנו את הגל החדש בשירה העברית: אדמיאל קוסמן, יונדב קפלון,

מירה קידר, טניה הדר ועוד.¹⁰ ה'יהודי' שהוצמד ל'ישראלי' במאמרים פרוגרמטיים אלו היה, למעשה, העניין הדתי על מרחב מקורותיו היהודיים, הטקסטואליים, הפולחניים וההיסטוריים, שלדעת מייסדי 'דימוי' נזנחו על ידי התרבות הישראלית, והפגישה עמם בספרות הישראלית של הזמן הפכה מקרית ונדירה.

באמצע שנות התשעים יצא לאור כתב עת נוסף מן המשמרת הצעירה יותר של הציבור הדתי, 'משיב הרוח', כתב עת לשירה יהודית-ישראלית' כהגדרתו. בגיליון הראשון הלכו העורכים בעקבות 'דימוי', אולם עד מהרה עיצבו לעצמם קו פואטי שונה, דתי יותר. מאמר הפתיחה דיבר על 'שירה כתפילה, כביטוי של שכירה או תיקון' והסביר את המונח 'שירה יהודית' כ'קשב להִדְיו של זמן עתיק ומתחדש'. העורכים הביעו את תקוותם שכתב העת 'ימצא חן, שכל ולב טוב בעיני אלוקים ואדם'.¹¹ כתבי העת הללו ראו אור בד בבד עם פרסומם של ספרי שירה של משוררים דתיים, שביטוי גידולם היה מרחק רב מבית גידולו של המשורר הישראלי הממוצע באותם ימים.¹²

ד

עד כמה מכריעה וחשובה מהפכה שקטה זו ניתן להתרשם מהשוואה מקרית לאחד מכתבי העת שניסו ליצור אוונגרד מקומי בשירה העברית בסוף שנות השישים. בינואר 1969 פורסם גיליונו הראשון של כתב העת 'גוג' – גליונות שירה', שהוציא וערך המשורר מאיר ויזלטיר.¹³ דברי הפתיחה עסקו בעיקר במצבו ה'עגום' של קורא השירה העברי 'בדרכו הקשה אל השיר החדש הטוב, הרלבנטי למאווי'. כתב העת 'גוג' יצא לאור בשל הצורך לתת במה למיטב השירה העברית החדשה שלא היה לה מקום בבמות אחרות. לבד מהמונח 'שירה עברית' שחזר בפתיחה פעמים אחדות לא הזכיר ויזלטיר מונחים מאייכים אחרים כמו 'ישראלי' ו'בוודאי לא 'יהודי'. הכותבים ב'גוג' עתידים היו לאייש את המרכז ההגמוני של הספרות הישראלית בשנות השבעים והשמונים: דליה הרץ, יונה וולך, יאיר הורביץ, חנוך לוין, מנחם בראון, הרולד שימל ומאיר ויזלטיר, כמעט כולם בשנות העשרים לחייהם – כמו אנשי 'משיב הרוח', חצי יובל אחריהם. עיון בשירים של 'גוג' לעומת השירים של 'משיב הרוח' מספק תובנות מעניינות מאוד על המרחק התרבותי, הרעיוני והחברתי שעברה החברה הישראלית תוך דור. בעיקר בולט המרחק הרב שעבר הציבור הדתי בישראל בדרכו אל לב הספרות העברית העכשווית.

כיום, ממרחק של כשני עשורים, קשה להתעלם מנוכחותה של השירה הדתית על גוניה וסוגיה בבמות החשובות ביותר. השפעתה מתפשטת ומגיעה גם למחוזות שהדירו שירה מעין זו במשך שנים. משוררים כמו אדמיאל קוסמן, חוה פנחס-כהן,

יונדב קפלון, אליעז כהן, מירה קידר, טניה הדר, אבישר הר-שפי, חביבה פדיה, ועוד רבים וטובים – נקלטו במינון זה או אחר בזרם החיים של השירה העברית העכשווית. כדי להבין את שורשיה הפואטיים, האידיאיים והפוליטיים של קבוצת משוררים זו, וכדי לבחון את השינויים העמוקים שבאו לידי ביטוי במפעל הספרותי האחרון של השירה הדתית הישראלית, יש להרחיק אל ראשית המאה העשרים. תקופה זו, במובנים ידועים, היא גם הורתה של תופעה חשובה זו, שניצניה טמונים במפעלו הספרותי של י"צ רימון בעשורים הראשונים של המאה.

שירתו של רימון מספקת נקודות ציון היסטוריות, שבאמצעותן ניתן לבדוק התפתחויות אמנותיות ופואטיות, רעיוניות, חברתיות ודתיות בהיסטוריוגרפיה של השירה הדתית העברית המודרנית והפוסט-מודרנית, ולמלא בכך חלק שחור וזנוח בתולדותיה של הספרות העברית החדשה. נוסף על כך, עשויה בדיקתה של שירה זו לאתר את נקודות המעבר החוץ-ספרותיות של השינויים הרוחניים, התרבותיים, האידיאולוגיים ואף הפוליטיים בקרב הציבור הדתי.¹⁴ שירת רימון עשויה להאיר לחוקרים מתחומים שונים את שפת השיח הדתי של ראשית המאה, שיח שהלך ונתקבע בתודעה של הציבור הדתי במדינת ישראל, ואותותיו ניכרים עד היום בתקשורת, בפוליטיקה, בתרבות וכמובן בספרות העברית.

ה

עיקר הדיון בספר זה מתמקד ביצירתו המוקדמת של רימון, זו שלפני מלחמת העולם הראשונה וקצת אחריה. עיון בביקורות ובמחקרים הספורים יחסית שנכתבו על רימון מגלה התייחסות דלה מאוד לפעילותו של רימון בתקופת העלייה השנייה והשלישית. זאת, למרות פוריותו הרבה של המשורר בתקופה זו: כאמור, לבד משלושה קובצי שירה, פרסם שורה ארוכה של מאמרי ביקורת והגות בספרות ובפילוסופיה יהודית. גם המונוגרפיה המשמעותית שפרסם צבי לוז בסוף שנות התשעים של המאה העשרים על שירתו של רימון התייחסה בעיקר לשיריו המאוחרים, ולא עסקה ביצירתו המוקדמת.¹⁵ משום כך נודעת חשיבות רבה לפרישת הרקע ההיסטורי, התרבותי, האידיאלי והסוציולוגי של שירת רימון המוקדמת, הרבה מעבר לפועלו המסוים של המשורר; זהו ניסיון לתחום את ראשיתה של השירה העברית הדתית המודרנית בארץ ישראל, דבר הנוגע גם למשוררים הדתיים שבאו לאחר מכן.

חוץ מהשירים מן הקבצים הראשונים ומן העיתונות בת הזמן, וחוץ מן הפרוזה של רימון, נידונות שתי פואמות גדולות מאוד של רימון, ולהן מוקדש פרק שלם בספר. מאז פרסום שתי הפואמות בראשית העשור השני למאה, בכתבי העת של התקופה, הן

לא כונסו מעולם במלואן בספר, ויש בחשיפתן המיוחדת ובדיון בהן משום תיקון היסטורי.

ועוד הערה: כמו כל שירה דתית גדולה, בעיקר בספרות העברית, מתבססת שירת רימון על טקסטים יהודיים מגוונים, לעתים מרבדים לשוניים היסטוריים הרחוקים מהעברית העכשווית. רימון השתמש במקרא על חלקיו השונים, בשני התלמודים, במדרשים הרבים, בשירת ימי הביניים והפילוסופיה היהודית, בקבלה, בחסידות, בלשון ההשכלה וכמובן בספרות העברית המודרנית של זמנו. כפי שיתברר בספר, השימוש בטקסטים הללו לא היה חיצוני או אקראי, מה שכונה על ידי רימון 'הניב השפתי', אלא שימוש מושכל של אדם שהכיר לפני ולפנים את הספרויות הללו ונהג כלפיהן יחס של קדושה דתית.

משום כך, יש להיאזר בסבלנות בעת הקריאה; היא תשתלם. לשירה מעין זו דרוש זמן כדי לחלץ מתוכה, רובד אחר רובד, את מכלול המשמעויות האצורות בה. במובנים מסוימים, קריאה בשרי רימון משולה למסע בזמן, שבו נגלים לקורא עולמות טקסטואליים חבויים, שדורות שלמים עסקו בהם באהבה וביראה עד שהותכו יחד על ידי המשורר בשיריו.

1

לאורך הספר מתקיים דיאלוג בין הביוגרפיה החוץ-ספרותית של המשורר לבין הביוגרפיה האמנותית שלו. בדרך זו נפרש בפני הקורא חלק נכבד מתולדות חייו. להלן יציגו קווים בולטים בלבד בחייו של רימון.¹⁶

יוסף צבי רימון נולד בפולין, בעיירה הקטנה ביז'ון, במחוז פלוצק, בי"ח בסיון תרמ"ט (17 ביוני 1889). עוד בילדותו נחשף לספרות העברית החדשה ובמיוחד לשירה. בהיותו כבן חמש עשרה נשלח ללידה, לישיבתו של מייסד 'המזרחי', הרב יצחק יעקב ריינס. גם בהיותו בישיבה הוסיף הנער להתוודע לספרות החדשה ורכש בקיאות רבה בכתבי הדור וגם באלו של ההשכלה. זמן מה עשה בוויילנה והושפע ממפגשו שם עם שני העולמות שהתגושו ביניהם על לבו של הדור הצעיר: מן העבר האחד – בית הכנסת של הגר"א ועולם הלמדנים, ומן העבר האחר – מסורת משכילי וילנא שיוצריה היו אד"ם הכהן ומיכ"ל. לאחר מכן עקר לוורשה, מרכז ספרותי ותרבותי משמעותי באותם ימים, שם פרסם משיריו ונתוודע אל הלל צייטלין, שהכיר בכשרונו ועודדו.

בתרס"ט (1909) עלה רימון לארץ. תחילה שהה ביפו, נתקרב אל הסופר אלכסנדר זיסקינד ובינוביץ' (אז"ר) ובעיקר אל הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שבישיבתו ביפו

למד תקופת מה והיה מבאי ביתו. בכתבי הרב הנערץ עליו מצא מקור עיוני לתפישתו הפואטית. ביפו התוודע רימון גם לחבורה הספרותית ששכנה שם ובמיוחד ל"ח ברנר. זמן מה עבד כמזכיר ב'כולל ורשה' בירושלים, והשתתף בעיתוני הפועלים 'האחדות' ו'הפועל הצעיר', לעתים תחת השם הבדוי 'יוסף הנודד'. משנודעה לממונים עליו ב'כולל' דבר פעילותו הספרותית, הרחיקוהו.

בירושלים פרסם את קובץ שיריו הראשון 'לקט' בתר"ע (1910). בתרע"ג (1913) הוציא ביפו את קובץ שיריו השני 'דביר'. בימי מלחמת העולם הראשונה, פרסם ביפו את קובץ שיריו השלישי 'במחזה' (תרע"ו, 1916), ובו מבחר משיריו הישנים והחדשים. בזמן המלחמה מתה אמו ולאחריה נפטר גם אביו. בתרפ"ג (1923) הותקף רימון בידי שלושה ערבים באחד הפרדסים בדרכו מפתח תקוה לתל אביב ונפצע קשה. מאז נעדר מביתו במשך כחמש עשרה שנה. את עיקר התקופה הזאת עשה בגליל ובצפת.

רימון עסק גם בביקורת ספרותית, בכתובת מאמרים הגותיים בפילוסופיה יהודית וכן בכתובת פירושים לתנ"ך. חלק גדול מאוד מכתביו הספרותיים וההגותיים וכן פירושו לספרי תנ"ך נוספים נותר עדיין בכתב יד בארכיון שבבית בנו, דוד רימון.

במלאת לו יובל שנים (תרצ"ט; 1939) נוסד ועד מיוחד של סופרים להוצאת שיריו, בראשות שאול טשרניחוסקי. אשר ברש ערך את ספר שיריו 'כתרים' (תל אביב תש"ד). שנת היובל לשירתו (תשט"ז; 1956), צוינה במקומות שונים ברחבי הארץ, וכן הוענק לו פרס הנשיא על ידי יצחק בן-צבי. יוסף צבי רימון נפטר בביתו בתל אביב, ביום ו' בטבת תשי"ט (17 בדצמבר 1958) והוא בן 69 שנים.

